



TARTU ÜLIKOOL
ARHEOLOOGIA OSAKOND

**Viljandi maakonna Vanamõisa küla kohanimed
Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteegis**

Marge Konsa

**TARTU
2018**

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Vanamõisa küla kohanimistu	3
2. Vanamõisa küla kohanimed kaardil	5
3. Vanamõisa küla kohanimesedelid	7
4. Sedelid üldinfoga Viljandi valla ja Vanamõisa küla kohta	12
Kirjandus	12

Sissejuhatus

Materjal põhineb Eesti Keele Instituudi (EKI) kohanimkartoteegi (<http://heli.eki.ee/kohanimed>) jaotusel Vil eki1, mis sisaldab omaaegselt Viljandi vallast 1950. aastal Salme Kaarheiti¹ kogutud kohanimed. Ma otsisin nende hulgast välja Vanamõisa küla kohanimed, digiteerisin EKI poolt veebi pandud skannitud sedelitel olnud teksti, koostas kohanimistu ning lokaliseerisin nimed kaardil. Vanamõisa külast jäävad Pani ja Madi talu Viljandi ning ülejäänud kohad Suure-Jaani kihelkonda.

Töö eesmärk oli saada kohainfot Vanamõisa küla 1970. aastate suure maaparanduse eelse maastiku ja pärimuspaikade kohta.

1. Vanamõisa küla kohanimistu

Lokaliseeritud kohanimedele on lisatud sulgudes L-Est97 x, y ristkoordinaadid. Kõikide kohanimede asukohti ei olnud enam võimalik kindlaks teha ning kohanimede täpsusaste võib olla erinev. Kaheldava asukoha puhul lisasin juurde vastava märkuse.

1) Pani talud

Pani-Härma talu, prk Härm (6477555.7, 588669.7)

Aavikumägi

Kooljamägi (6477588.2, 588412.6)

Oinaauk

Õunapuu mägi

Pani-Taki talu, prk Takk (6477569.2, 588827.9)

Põlendlohk

Panimägi (6477522.6, 588607.8)

Rebasemägi (oletatav asukoht 6477571, 587902.9)

Suurearu karjamaa

2) Madi (Raksu) talud

Madi Kondori talu (6478486.4, 588235.1)

Räätsa talu (Kondori talu väikekoht), prk Rääts

Madi Sakkeus talu (6478327.5, 588187.5)

3) Söödi talu (6477931.8, 587014.8)

4) Rattamaa talud

Ratta-Jaani / Ratta-Jüri / Rattamaa talu, prk Ratas (6478677, 587167)

Laaneoja talu (Rattamaa talu väikekoht) (6479343.6, 587201.7)

Lohu / Rattamaa talu, prk Lohk (6478673.1, 587282.6)

Tammemägi / Lembitumägi (6478507.4, 587605.5)

Konaru / Konnaaru kuusik

¹ Salme Terese Kaarheit (sünd 1912) lõpetas Tartu Ülikooli 1950. aastal filoloogina ning töötas hiljem Võrumaal Varstu keskkoolis õpetajana.

Uurilu sild (6478465.4, 586944.5)²

5) Kuusiku talud

Viidase / Kuusiku talu, prk Viidas (6479247.6, 586794.9)

Murruheinamaa

Sarapuumägi

Kõrgemäe-Aadu / Kuusiku talu, prk Mikalai (6479522.2, 586336.4)

Aruväli / Arumägi

Kalda / Väliste talu (Kuusiku talu väikekoht), prk Väliste (6479479.5, 586663.3)

Sepa / Kose talu (Kuusiku talu väikekoht) (6479775.1, 585762.5)

Räbastik

6) Määramäe / Määramäe Mari talu (6479324.3, 585504.4)

Määramägi (6479371, 585610)

7) Vanamõisa talud

Lapi / Vanamõisa talu, prk Lapp (6479599.2, 586628.3)

Vanatoa / Paabu talu (Lapi talust eraldatud väikekoht), prk Paap
(6479679.4, 586456.6)

Lapi järv (6479898.5, 586092.9)

Saadu / Vanamõisa talu (6480522.6, 587292.2)

Laanemetsa / Ruusi talu (Saadu väikekoht), prk Ruus (6480626.6, 586540.9)

Kubjaniidu heinamaa

Lubjaahju väli (oletatav asukoht 6480224.6, 587075.1)

Lubjasilla mets (oletatav asukoht 6480226.1, 587157.3)

Soobi / Sooba / Vanamõisa talu, prk Soop (6479569.8, 586734.8)

Järvejaagu / Järve Liisa talu (Sooba väikekoht), prk Järvekülg
(6479535.7, 586683.7)

Hundimägi

Järvesilla (6479513.1, 586718.6)

Vanamõisa oja (6479518.4, 586631.3)

8) Saareoja / Risti talu, prk Rist (6480408.8, 586166.4)

9) Muud loodusobjektid Vanamõisa külas

Härjamägi (oletatav asukoht 6478978.4, 585734.8)

Kirikumägi (6478629.5, 586812.7)

Kõrgemägi (6479391.3, 586723.8)

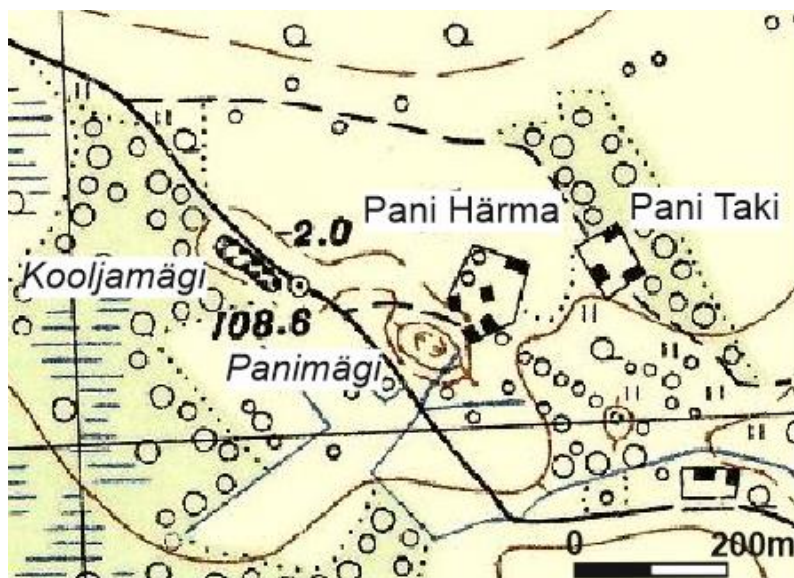
Pikkmägi (6479113.4, 586840.6)

Rattamägi (6478543, 587264.4)

² Asukohta aitas tuvastada pärimus Uuriluu koplast, mis asunud Kirikumäe ja Tammemäe vahel, Kirikumäest paarisaja meetri kaugusel, samal pool teed, suure kraavi ligiduses (Valk 1998).

(ostja Jaan Rattas)			
	Rattama Jüri 108	(Rattamaa) Laaneoja	Laaneoja
Kuusiko Jürri 109 (ostja Jürri Kudewits)	Kuusiko 109	Viidase	Kuusiku-Viidase
	Kalda 125	Kalda ehk Väliste	Kalda
Kuusiko 110 (ostja Jürri Abikkalai)	Kusiko-Jakobi-Jürri 110	Kõrgemäe-Aadu ehk Mikalai	Kuusiku
	Sepa 110a	Sepa ehk Kose	Sepa
	Määramäe 110b	Määramäe/Määramäe Mari	Metsaääre katastriüksus (talu hävinud)
Wannamoisa 112 (ostjad Jaan Talloja, Jürri Akkaja)	Vanamõisa 112A	Vanamõisa Soobi/ Sooba	Lembitu
	Jervajaagu 159	(Sooba) Järvejaagu/Järve Liisa	Lembitu katastriüksus
Wannamoisa 112b (ostja Jürri Akkaja)	Vanamõisa 112b	Vanamõisa Saadu	Saadu
	Laanemetsa 152	(Saadu) Laanemetsa ehk Ruusi	Laanemetsa
Wannamoisa 113 (ostjad Jaan Vanamõis, Jaak Lapman)	Vanamõisa 113	Vanamõisa Lapi	Orava
		(Lapi) Vanatoa ehk Paabu	Uuetoa
	Saareoja 113a	Saareoja/Risti	Vana-Saareoja

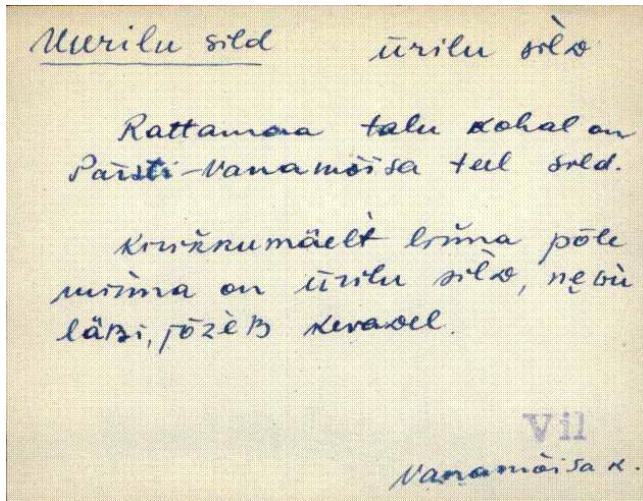
Kohanime kogumisajale on ajaliselt kõige lähem kaart 1948. aasta 1:25 000 sõjaväekaart (Maa-ameti geoportaal), mis ühtlasi kajastab ka 1970. aastate maaparanduse eelset seisut. Kasutasin seda kaarti hiljem kadunud talukohtade lokaliseerimiseks nagu näiteks Pani Taki talukoht (joonis 2).



Joonis 2. Pani talud ja nende lähiümbrus 1948. aasta kaardil. Tänapäevaks on idapoolne Pani Taki talukoht hävinud. Alus Maa-ameti geoportaal.

3. Vanamõisa küla kohanimesedelik

Kohanimed on EKI kohanimkartoteegi veebiversioonis organiseeritud samal põhimõttel nagu algne paberil sedelkataloog. Selles on sedelik rühmitatud kihelkondade kaupa. Kõik Vanamõisa küla kohanimed on Viljandi kihelkonna all. Kihelkonna piires on sedelik tähestikulises järjekorras. Nurksulgudes on sedelik järjekorra number vastava tähe all (iga tähe puhul algab numeratsioon otsast peale). Sulgudes on sedelik üldnumber. Sedelike koostamise põhimõtteid on lähemalt kirjeldatud sedelike lugemise juhendis (EKI 2011). Sedelikel oleva kohainfo (joonis 3) digiteerisin tavaortograafias.



Joonis 3. EKI kohanimesedelik näidis (Vil eki1 [204] (368473)).

http://heli.eki.ee/kohanimed/index.php?khk=vil&d_info=t-u&om=eki1&st=368467&a=201#204

A

Aavikumägi. Pani-Härma talu heinamaa sees on väike mägi, kus kasvavad haavad peal. [9] (364449)

Aruväli. Aruväljaks nimetatakse Kuusiku talu põllumaa üht kõrgemat kohta, mida tuntakse ka Arumäe nime all. Suured kivid on mäe otsas. [94] (364619)

H

Hundimägi. Sooba talu mägi kesk põllumaid, kus praegu on karjakoppel. [155] (364741)

Härjamägi. Mägi on külast lääne suunas metsas vastu Vastemõisa asundust. [159] (364749)

J

Järvejaagu talu (ametlik nimi), vt Järve-Liisa. [231] (364893)

Järve Liisa talu (rahvapärane nimi), perenimi Järvekülg, Järvejaagu talu (ametlik nimi). Sooba talust eraldatud väikekoht, mis asub Järvesilla juures. [233] (364897)

Järvesilla. Varem oli seal järv, praegu on Sooba talu heinamaa kesk küla. Praegu on Järve-Liisa elamu kaldal. [238] (364907)

K

Kalda talu (ametlik nimi), vt Väliste talu. Kuusiku talu väikekoht. [31] (365001)

Kirikumägi. Pikamäe algust nimetatakse Kirikumäeks, milles on säilinud vundament. [177] (365293)

Konaru kuusik. Mõni ütleb Konnaaru kuusik. See on Rattamaa talu heinamaa metsa ääres. [249] (365437)

Kondori talu (rahvapärane nimi), vt ametlik nimi Madi. [250] (365439)

Kooljamägi. Pani-Härma talu krundil on mägi ja kruusahaud, kust välja on tulnud palju surnuluid. Koht on Pärsti-Vaalamäe tee ääres. Alati on siit kontta välla tulnd. [264] (365467)

Kose talu (perenimi), ametlik nimi Sepa talu. [286] (365511)

Kubjaniidu heinamaa. Saadu talu heinamaa. [11] (365543)

Kuusiku talu (ametlik nimi). Koht Kuusiku talu eristatakse järgmiselt: 1) Kõrgemäe-Aadu, 2) Viidase. [82] (365685)

Kõrgemäe Aadu talu, ametlik nimi Kuusiku talu, perenimi Mikalai. Talu asub kõrgemal kohal võrreldes teiste küla taludega. Kohta kutsutakse ka Mikaliks. [110] (365741)

Kõrgemägi. Kõrgemägi on Viidase talust põhja pool. [111] (365743)

L

Laanemetsa talu (ametlik nimi), vt Ruusi talu. Saadu talust eraldatud väikekoht. [11] (365887)

Laaneoja talu (ametlik nimi), vt Ratta-Jaani, Rattamaa talu väikekoht. [12] (365889)

Lapi talu, perenimi Lapp, ametlik nimi Vanamõisa talu. Lähen Vanamõisa Lappi juurde. [37] (365939)

Lapi järv. Praegu on seal Lapi talu karjamaa, kraavitati kuivaks. 30 aastat tagasi olevat seal veel järv olnud, seal olnud siis ka Vanamõisa veski. [39] (365943)



Joonis 4. Lapi järv ülespaisutatud Lemmjõel 1867. a Vanamõisa 113 (Lapi talu) talu kaardil (EAA.2469.1.10077, leht 12).

Lembitumägi. Rattamaa Lohu talu krundil on tammedega kaetud mägi, mis oli varem looduskaitse all. Oletatakse, et sinna on maetud meie muistne vabadusvõitleja Lembitu. Tartust olevat vastavad uurimiskomisjonid seal kaevamisi sooritanud, kuid ei olevat mingisugust tõestusmaterjali leidnud. Mäge kutsutakse ka Tammemäeks. [85] (366035), [86] (366037)

Lohu talu, perenimi Lohk, ametlik nimi Rattamaa talu. [123] (366111)

Lubjaahju väli. Saadu talu maa-ala kesk põlde, kus praegu kasvab mets. Omanik põletas seal lupja. [149] (366163)

Lubjasilla mets. Saadu talu mets heinamaa ääres edela suunas. Läen lubjasilla metsa agu raiduma. [151] (366167)

M

Madi talu (ametlik nimi), Raksu talu (rahvapärane nimi). Kaht Madi talu eristatakse järgmiselt: 1) Madi Kondor, 2) Madi Sakkeus. Praegu on talu ametlik nimi Madi, kuid vanemais kirjades on Raksu talu. [7] (366233)

Mikalai talu (perenimi), ametlik nimi Kuusiku t. Vt Kõrgemäe-Aadu. Mikkalai juure. [69] (366357)

Murruheinamaa. Viidase talu heinamaa metsas. [102] (366423)

Määramäe Mari talu (rahvapärane nimi). Ametlik nimi Määramäe talu. [185] (366589)

Määramägi. Määramäel on Määramäe Mari väikekoht külast lääne suunas. [186] (366591)

O

Oinauk. Pani-Härma talu põllul on auk, kus kasvavad haavad sees. Kivisi on sinna sisse veetud, kivisi on ümmerringis ka. [66] (366727)

P

Paabu t, perenimi Paap, ametlik nimi Vanatoa talu. [1] (366835)

Pani talu (ametlik nimi). Koht Pani talu eristatakse perekonnanimede järgi: 1) Pani-Härm, 2) Pani-Takk. [27] (366887)

Pani-Härma talu (rahvapärane nimi), vt ametlik nimi Pani t, perenimi Härm. [28] (366889)

Pani-Taki talu (rahvapärane nimi), vt ametlik nimi Pani t, perenimi Takk. [31] (366895)

Panimägi. Pani talu juures on Panimägi. [32] (366897)

Pikkmägi. Viidase talust lõuna poole on Pikkmägi, kuna põhjas on Kõrgemägi. [108] (367049)

Põlendlohk, Pani-Taku krundil soo ja karjamaa vahel on suur lohk. Kuival suvel tehtas lina. [192] (367217)

R

Raksu talu (ametlik nimi), Raksule vt Madi. [19] (367355)

Ratta-Jaani (rahvapärane nimi), ametlik nimi Laaneoja talu [23] (367363)

Ratta-Jüri talu, perenimi Ratas, ametlik nimi Rattamaa talu [24] (367365)

Rattamaa talu (ametlik nimi), 2 Rattamaa talu: 1) Lohk, 2) Ratas. [25] (367367)

Rattamägi. Pärsti-Vaalamäe tee ääres Vanamõisa küla kohal on Rattamägi ja kruusahaud. [26] (367369)

Rebasemägi. Pani-Härma ja Pani-Taki talu piiril on soo sees mägi, üks osa vastu Põlendlohu. [43] (367403)

Risti talu, perenimi Rist, ametlik nimi Saareoja talu. [110] (367537)

Ruusi talu, perenimi Ruus, ametlik nimi Laanemetsa talu. [158] (367633)

Räbastik. Kuusiku talu heinamaa vastu Vastemõisa piiri. Sää on pezid täis, ta pole mets, on siuke räitsik. [161] (367639)

Räätsa talu, perenimi Rääts. Kondori talu väikekoht. [166] (367649)

S

Saadu talu³ (ametlik nimi). Kirjades on ametlikuks nimeks ka Vanamõisa talu, vt Vanamõisa t. [5] (367665)

Saareoja talu (ametlik nimi), vt Risti talu. [15] (367685)

Sakkeuse talu (rahvapärane nimi), vt ametlik nimi Madi talu. [60] (367775)

Sarapuumägi. Viidase talu krundil on mägi, millel kasvavad sarapuud. [71] (367797)

Sepa talu (ametlik nimi), vt Kose. Omanik on sepp. Talu on Kuusiku talu väikekoht. [97] (367849)

Soobi talu, perenimi Soop. Ametlik nimi Vanamõisa talu, vt Vanamõisa t. Lähen Vanameisa Sobile. [149] (367953)

Suurearu. Pani talu karjamaa lääne suunas. Võpsik ümmerringi kasvand. Sää on kivid. [183] (368021)

³ Sõna *saadu* tähendab kohalikus murdes *alet*. Saadu nime kandvad talud paiknevad tavaliselt endistel alemaadel (Varep 1967).

Söödi talu (ametlik nimi). [203] (368061)

T

Tammemägi, vt Lembitu mägi. [38] (368141)

U

Uurilu sild. Rattamaa talu kohal on Pärsti-Vanamõisa teel sild. Kirikumäelt linna poole minna on Uurilu sild, nõgu läbi, jooseb kevadel. [204] (368473)

V

Vanamõisa oja. Oja jookseb läbi Vanamõisa külast ja suubub Taevere valda Härma jõkke. [55] (368617)

Vanamõisa talu (ametlik nimi). Kolme Vanamõisa talu eristatakse järgmiselt: 1) Saadu, 2) Soop ja 3) Lapp. [56] (368619)

Vanatoa talu (ametlik nimi), vt Paabu talu, Lapi talust eraldatud väikekoht. [61] (368629)

Viidase talu, perenimi Viidas, ametlik nimi Kuusiku talu. Talus on Kevade kolhoosi keskus. [133] (3686773)

Väliste talu (perenimi), ametlik nimi Kalda talu. [236] (368979)

Õ

Õunapuu mägi. Pani-Härma talu põllupiiril vastu karjamaad on Õunapuu mägi. Õunapuid sääl peal ei ole. [263] (369033)

4. Sedelid üldinfoga Viljandi valla ja Vanamõisa küla kohta

Viljandi vald

[162] (368831), [163] (368833), [164] (368835)

Viljandi vald paikneb ümber Viljandi linna, kusjuures täitevkomitee on linnas Lossi tänavas. Enne valdade reformi oli linna ümbruses rida pisivaldu, nagu: Päri, Pärsti, Uue-Võidu, Vana-Võidu, Viiratsi ja Viljandi, mis kõik kuulusid Viljandi kihelkonda. Praeguse valla piirides on 25 kolhoosi ja 6 külanõukogu, viimased on: Pinska, Pärsti, Tobra-Selja, Saarepeedi, Verilaske ja Uusna. Vallas on järgmised kolhoosid: Sinialliku, Kalevipoeg, Vikerkaar, Tomuski, Lembitu, Mustivere, Vambola, Viisaastaku, Kevade, Külvaja, Uus Tee, Võistre, Karula, Linda, Saarepeedi, Moori, Jõud, Vaba Elu, Võidu, Kalev, Sakala, Töö, Oktoobri, Koidula, Uus Ilm. Peale selle on vallas Viiratsi sovhoos Andu, Parduse, Semmeli, Savikoti osakonnaga; Uusna sovhoos Kissa ja Põllu osakonnaga; Järve sigadekasvatuse sovhoos, Kamara sordiaretuspunkt, Pinskas riiklik sugutäkutall, Pilustveres Karuse katsetalu, Vana-Võidu loomakasvatustehnikum, Orika seakasvatuse sovhoos, Kõre hobubaas Rookülas ja muid väiksemaid ettevõtteid.

Enne kollektiviseerimist olid vallas järgmised külad: Viiratsi, Vardja, Mäeltküla, Matapera, Reino, Tarjaküla, Pinska, Tomuski, Musta, Mustivere, Kärksi, Vaheküla, Pärsti, Vanamõisa, Koogla, Pilustvere, Tobra, Selja, Karula, Võistre, Auksi, Vālgita, Raia, Kõnnu, Saarepeedi, Moori, Roo, Kuudeküla, Taari, Kokaviidika, Peetrimõisa, Uusna, Vana-Võidu, Aruküla, Verilaske, Saareküla, Vasara, Ruudi, Vaigu. Rahvasuus on külanimetusi märksa rohkem, sest kus aga leidub 2–3 samanimelist vanatalu üheskoos, seda nimetatakse juba sellenimeliseks külaks, näit Jaanuse, Jüti, Pupsi. Leidub ka halvustavaid ja muid eristavaid nimetusi, nagu: Tökati, Kavaku, Tagaküla, Väikeküla, Eestküla jne.

Vanamõisa küla [53] (368613), [54] (368615)

Rahvajutu järgi olevat selles külas olnud sellenimeline mõisa, millest praegu ei ole näha õieti mingisuguseid jälgi. Küla asub Viljandi valla põhjapoolses osas vastu Taevere valda. Talud on Kevade kolhoosis: Söödi, Saadu, Määrämäe, Vanamõisa (2 t), Sepa, Kuusiku (2 t), Kalda, Järvejaagu, Vanatoa, Saareoja, Laanemetsa, Pani (2 t), Madi (Raksu), Räätsa, Rattamaa, Laaneoja.

Kirjandus

Eesti Keele Instituudi kohanimkartoteek veebis, <http://heli.eki.ee/kohanimed> [20.01.2015]

EKI 2011 = Kuidas lugeda kohanimkartoteegi sedelit? – EKI kohanimkartoteek. http://heli.eki.ee/kohanimed/pdf/kohanimkartoteegi_sedelite_juhend.pdf

Maa-ameti geoportaal. <http://geoportaal.maaamet.ee/est/>

Valk, Heiki 1998. Inspeksioonist Viljandi ja Suure-Jaani kihelkonda 30. aprillil 1998. a. (TÜ arheoloogia arhiiv)

Varep, Endel 1967. Sakala – Lõuna-Eesti südamaa. *Eesti Loodus* 4, 193–199.